מקומות באגרות הראי"ה

בזל

שווייץ וגרמניה

נכתבו בו 1 · נשלחו אליו 3 · הוא נזכר ב-14

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

עיר בצפון שווייץ על גדות הריין, במקום שבו נפגשות שווייץ, צרפת וגרמניה.

אגרות שנכתבו בבזל

1 אגרות, לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ה - בזל **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק בבזל לאסיפה על ענייני הארץ. יש עיכוב בגלל נתינותם הרוסית, והרב קוק יבדוק עם הציר הטורקי אפשרות לקבל רשות על סמך מגוריהם בארץ.

עיקרי הדברים

- אסיפה בבזל.
- בעיית הנתינות הרוסית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ח מ"ח[2] העת"ר[3], בזל

בני יקירי שליט"א[4],

תראה שהנני כותב לך מבזל, אשר נעתרתי לבא לאסיפה ע"ד[5] עניני א"י[6]. אף כי לא גדולה היא התכונה מכל המעשה פה, מ"מ[7] אולי הי'[8] כדאי דבר בואי.

ע"ד שהייתנו בגולה הדברים עדיין חתומים עד יופיע ד' בחסדו להאיר לפנינו דרכו, ברב רחמיו וחסדיו. ת"ל[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו. אמא תחי'[11] לא נסעה, אע"פ[12] שבקשו שנבא יחד.

הננו צמאים מאד לדעת מעניניך ומכל אשר עמדך לטובה. תמהים אנחנו על עיכוב דבריך. הלא כתבנו לך מס"ט-גאללין את האדרסה I. TS DRAHNOEL.TS

אם תרצה לכתב עברית, תוכל לשלח ע"ש[13] מר שטרנבוך, ס"ט-לודויג, בעדי.

עיכובי נסיעתנו כעת הם ג"כ[14] מפאת נתינותנו הרוסית. אחשוב בעה"י[15] לחקור אצל הציר הטורקי, אם יש דרך לקבל רשות על יסוד דיורנו בא"י[16] משנים שעברו. ולד' הישועה.

הנני כופל בקשתי שתכתוב באר היטב מכל אשר עמדך, ואם יש ידיעות ברורות בידי הרב נ"י[17] מא"י[18] ע"י[19] אחיו מפ"ת[20].

בתקותי לקבל מאתך מכתב מבשר שלו' [21] הנני חותם בברכה ועתרת שלו', כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"ד - על דבר
6. א"י - ארץ ישראל

7. מ"מ - מכל מקום
8. הי' - היה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. תחי' - תחיה
12. אע"פ - אף על פי
13. ע"ש - עיין שם
14. ג"כ - גם כן
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. באה"י - בארץ ישראל
17. נ"י - נרו יאיר
18. מא"י - מארץ ישראל
19. ע"י - על ידי
20. מפ"ת - מפתח תקוה
21. שלו' - שלום
22. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות אל אנשים ומוסדות בבזל

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ד"ר מרדכי כהן (בזל)

הרב קוק אינו נכנס לעניין של 'סמכויות'; הרבנות היא לפי התורה, והצדק מכריע ולא התארים. הרב קוק לא יפריע לשלום בלונדון. הרב קוק מכיר את פרופ' מיטוואך ואת פאול נתן, שביקרו בביתו ביפו.

עיקרי הדברים

- רבנות לפי התורה.
- שמירת השלום.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב שבט תרע"ו[2], ס"ג.

למע"כ[3] הבן היקר הרה"ח[4] מוהר"מ[5] כהן נ"י[6].

תודה רבה על העתקת תוכן המכתב של מר יונג נ"י. והנה אנכי איני נכנס בעסק של אויטאריטעטים, ענין הרבנות הוא רק עפ"י[7] התורה, ועם מי שדעת תוה"ק[8] תהי'[9] מסכמת עמו לזה צריך לחזק, ואם בפרט אחד יהי'[10] הצדק עם אחד, ובפרט השני עם אחר, הרי הצדק והדין הם המכריעים ולא התיאור שבע"ב[11] מתארים. וכמובן שעם זה ישנם ענינים של ממון, שבזה מתחברת אגודת מחז"ה[12] בפרטים עם הפעדעריישאן ובפרטים עם הקהילה הכללית. אקוה בעה"י[13] שאם מד' יצא הדבר שאהי'[14] שם במשך זמן אי"ה[15] לא אפריע את דרכי השלו'[16], ועוד אקוה לחזקם בע"ה[17]. יטיב נא כבודו להודיעני את אדרעסתו של הפרופ' מיטוואך נ"י, כי גם אנכי מכיר אותו ואת פאול נתן, שהיו שניהם אצלי בביתי, גם שלמתי להם בקור בהוטעל שלהם בהיותם ביפו ת"ו[18], ומ"מ[19] אם ירצה גם כמ"ע[20] לכתוב בטוב לבבו מה טוב, ואודהו ע"ז[21].

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[22], כנה"ר[23] ונפש ידידם עז המצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. למע"כ - למעלת כבוד
4. הרה"ח - הרב החסיד
5. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. נ"י - נרו יאיר
7. עפ"י - על פי
8. תוה"ק - תורתנו הקדושה
9. תהי' - תהיה
10. יהי' - יהיה
11. שבע"ב - שבעלי הבתים (או: שבעמוד ב - לפי ההקשר)

12. מחז״ה - מחזיקי הדת
13. בעה״י - בעזרת השם יתברך
14. שאהי׳ - שאהיה
15. אי״ה - אם ירצה השם
16. השלו׳ - השלום
17. בע״ה - בעזרת השם
18. ת״ו - תבנה ותכונן
19. ומ״מ - ומכל מקום
20. כמ״ע - כמצות עשה
21. ע״ז - על זה
22. באה״ר - באהבה רבה
23. כנה״ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י שבט תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב ד"ר אשר מיכאל כהן, רב בזל

ביליס במצב לחוץ: מכל הרעש קובצו רק שלושים אלף רובל כסף, שהופקדו בבנק בקייב ולא נמסרו לידיו. הוא התנהג בעדינות רוח ולא רצה שיציגו אותו לפני הברון. במאסרו לא נכנע להודאת שקר, אף שעמד לאבד את עצמו, מפני הצלת כלל ישראל - 'ראוי להיחשב בין הקדושים המעונים'. הרב קוק מבקש שהגביר דרייפוס ברודסקי יתמוך בו בכבוד, ובלי פרסום.

עיקרי הדברים

- מצב ביליס.
- גבורתו במאסר.
- תמיכה בכבוד.
- בלי פרסום.

נוסח האגרת

(אל הרב ר'[1] אשר מיכאל ד"ר[2] כהן זצ"ל[3], רבה של באזל) ב"ה[4] מוש"ק[5], ח"י[6] שבט עתר"ו[7] ס"ג.

שלו'[8] ועטרת ברכה.

כבר כתבתי כרטיס לכת"ר[9] ע"ד[10] הענין של ביליס, והנני חוזר לכתוב אחרי ששמתי אל לבי אולי יתאחר הכרטיס בדרכו והענין נחוץ מאד. יואיל נא כבוד מר חביבי שי'[11] להודיע למעלת הגביר הנדיב מר דרייפוס ברודסקי, שאני יודע היטב את כל מצבו של ביליס. ואמת הדבר שעשו עבורו רעש גדול בעולם, והכל חשבו שיעטרוהו בזהובים ויעשירוהו עושר גדול, אבל מכל הגוזמות לא נעשה דבר, רק שלשים אלף רוכס"ף[12] נתקבץ עבורו, והונחו בבנק בקיוב, וגם זה לא נתנו בידו, רק צוו עליו שיסע לאי"י[13] והם ידאגו עבורו, והיה מתפרנס בדוחק בימי היותי באי"י[14] ממעט הכסף שלקח עמו, וממה שהי'[15] ממציא ע"י[16] דרישותיו מהכסף מקיוב, ובכ"ז[17] התנהג בעדינות-רוח גדולה, ולא רצה אפילו שיציגוהו לפני הברון רוטשילד, שהי' אז באי"י כדי שלא יהי'[18] נראה כדורש עזרה.

ועתה כאשר הציקה לו העת, שהוכרח לשלח לי טלגרמה, אין ספק בדבר שהוא במצב נלחץ מאד, אף ע"פ[19] שאיני יודע מה נעשה עם הסך שלשים אלף רו"כ[20] הנ"ל[21], ולמה הם מעוכבים שם, וכמה חסר מהם כבר, אבל זהו דבר ברור שכעת לשעה שכלתה אצלו פרוטה, ואם נתנהג עם זה האיש, שראוי הוא להחשב בין הקדושים המעונים בישראל, כעם שאר אחד השנוררים, להשפילו ולחשדו, הרי זה עלבון גדול לעצמנו. וראוי הדבר שגדולי הגבירים שלנו ידעו את חובתם לעמם להתיחש אל זה האיש, שנפל קרבן בחבלי עוני וברזל בעד הכלל כולו מתגרת יד רשעים הוגי שקר וחמס, והתנהג בכל הזמן של מאסרו, עד אשר הגיה ד' בחסדו את המחשכים והוציא לאור צדקו, במנהג כ"כ[22] מפואר, באומן לב ביראת ד' ואומץ רוח, לא נפתה לדברי המסיתים רשעי ארץ, אשר חשבו לדחות פעמי הכלל כולו ע"י הודאת שקר מצדו, שכאשר נסו למרר את חייו אולי היה מאבד את עצמו לדעת, וזה הי'[23] ג"כ[24] נח

לתעודתם, ומצדו הי' כבר מוכן לצעד זה, כי כשל כחו לסבול ענוייו, אבל חדל מזה וישם כארץ גוו רק בשביל הצלת כלל ישראל, כמה כבוד ויקר ראוי הוא איש זה אשר נתעטר בעטרת הקדושים, - אלא ביחש של אמון וכבוד, ואם הוא בא למדה זו לדרוש עזרה בטח שנצרך הוא לזה מאד.

ומה נכבד הדבר אם יזכה הגביר המרומם מר דרייפוס ברודסקי לתמוך בידי זה האיש שכבודו הוא שתהיה תמיכתו דוקא ע"י אנשים גדולים בעמנו. יטיב נא כת"ר[25] להודיעני בתלגרף אם עשו הדברים פרי, ואם יש איזה תועלת אם אבא בשביל זה לבזיל. אף שמאוד קשה לי טורח המסע, כי בשבוע העבר הוכרחתי לנסע לברן, בשביל אישור תעודותי אצל הקונסולים הרוסי והאנגלי, וביום ג' הבע"ל[26] בעה"י[27] מקוים אנחנו לנסוע ללונדון בעה"י, בכ"ז[28] מפני חבת הקודש של טובת ביליס לא אמנע בל"נ[29] ואסע מחר אי"ה[30] ע"פ ידיעת כתר"ה[31]. בכל אופן הייתי חפץ מאד להתראות עם כת"ר ידי"נ[32] שי', לפני נסיעתי, מחק הידידות, ואם לא אהי'[33] בבזיל יודיעני נא כת"ר באיזה אופן יחשוב להוציא אל הפועל את התראותנו דרך מסענו.

והנני באה"ר[34] דורש"ת[35] ושלו'[36] משפחתו היקרה, כולם יתברכו בכט"ס[37], כנה"ר[38] ונפש מכבדם ברגשי ידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ביחוד אדר"ש[39] מעלת הבן היקר ד"ר מרדכי הכהן שליט"א[40] באה"ר. נ. ב. וידעתי ברור את תכונתו העדינה של האיש היקר הזה, עד כמה התרחק מכל ענין שיש בו איזה צד של שפלות הנפש, אף שהי' יכול לאצור עי"ז[41] הון רב מאד, ואיך אפשר לחשדו חלילה שכעת יבקש עזרה בעת שאינו מוכרח לזה. אולי ימצא כת"ר לנכון שלא להתחיל לדבר עם מר דרייפוס ברודסקי בענין זה עד באי, אם ימצא שהיותי בבזל דרושה לכך, ועל בינת לבבו הרחבה הנני סומך בזה.

הכבוד האישי של מר ביליס דורש מאתנו, שלא לפרסם הדבר כ"א[42] במקום נצרך מאד.

הנ"ל

1. ר' - רבי
2. ד"ר - דוקטור
3. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
4. ב"ה - ברוך השם
5. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
6. ח"י - שמונה עשרה (18)
7. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
8. שלו' - שלום
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. ע"ד - על דבר
11. שי' - שיחיה
12. רוכס"ף - רובל כסף
13. לא"י - לארץ ישראל
14. בא"י - בארץ ישראל

15. שהי' – שהיה
16. ע"י – על ידי
17. ובכ"ז – ובכל זאת
18. יהי' – יהיה
19. ע"פ – על פי
20. רו"כ – רובל כסף
21. הנ"ל – הנזכר לעיל
22. כ"כ – כל כך
23. הי' – היה
24. ג"כ – גם כן
25. כת"ר – כבוד תורתו
26. הבע"ל – הבא עלינו
27. בעה"י – בעזרת השם יתברך
28. בכ"ז – בכל זאת
29. בל"נ – בלי נדר
30. אי"ה – אם ירצה השם
31. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
32. ידי"נ – ידיד נפשי
33. אהי' – אהיה
34. באה"ר – באהבה רבה
35. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
36. ושלו' – ושלום
37. בכט"ס – בכל טוב סלה
38. כנה"ר – כנפשו הרמה
39. אדר"ש – אחר דרישת שלום
40. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
41. עי"ז – על ידי זה
42. כ"א – כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג תשרי תרפ"ג **נמען:** חברי 'הסתדרות ירושלים' בבאזל (הרב א"מ כהן ואחרים)

קריאת הקודש מצורפת; יש להוציא לאור את יסוד הקודש הגנוז בתחייה הלאומית. הצעד הראשון: הישיבה העולמית. ואותם תשעה סעיפים כמו במכתב לרב פינס: עיתון, ספרות, נסיעות להשפעה על המתיישבים, מכונית, מקוואות, תנורי שבת, מטיפים, סניף לישיבה ותרגום לגרמנית.

עיקרי הדברים

- יסוד הקודש בתחייה.
- הישיבה העולמית.
- סעיפי עבודה מעשיים.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. י"ג תשרי ג'

שלו'[2] וברכת עולמים לכבוד ידידינו היקרים כ'[3] הרב המאוה"ג[4] מוהרא"מ[5] ד"ר[6] כהן שליט"א[7]

האבד"ק[8] בול יצ"ו והרה"ג סוע"ה[9] מוהרר"ם[10] שוואַרץ והר' הנכבד מו"ה[11] י' ראקאווסקי נשיא הסתדרות ירושלים שם והרה"ח[12] מו"ה מרדכי ד"ר כהן שליט"א, וכל חברינו הנכבדים יתברכו בכט"ס[13] בגמח"ט[14] וכט"ס[15]. אחי ואהובי היקרים. הנני מתכבד בזה לשלח לכבודם את קול קריאתנו להתעוררות עבודת הקודש בתנועת הקודש אשר לתחיתנו הלאומית, שאנחנו הננו אסירי התקוה להוציא לאור עולם בע"ה[16] את יסוד הקודש הגנוז בתוכיותה של התחיה הלאומית, המתגלה כעת בערכיה החלונים ע"י[17] הציונים, וכל ערך התיקון של כלליות האומה ושל מצב היהדות ושל קדושת א"י[18] תלוי הוא בהשבת הערכים הקדושים שבתחיתנו הללו, למכון כבודם ע"י התנועה הירושלמית שלנו, המתברכת ע"י נשיאתו של דגלנו הקדוש דגל ירושלים, המתנשא ברמה ע"י הסתדרות קדשנו ההסתדרות ירושלים. ובמה שנוגע לצעדים המעשיים, הנה תהי'[19] פעולת יסוד הישיבה, העולמית המרכזית בעקו"ת[20], - התוכן היותר נכון עכ"פ[21] לצעדי ההתחלה, ועם זה יש ויש דברים רבים גדולים בערכם מאד, שאנו חייבים להתחיל בהם. ומה טוב יהיה אם הסתדרותנו השויצית תקח על עצמה איזה חלק מיוחד מסעיפיה הרבים של עבודת קדשנו. למשל עלינו לעסוק בהתחלת התרחבותה של תנועתנו ע"י פעולות שונות, שמהם:

א. הוצאת העתון דגל ירושלים, אם יהי'[22] אפשר להניח יסוד פיננסי עליו. לפחות על משך שנה. ב. להו"ל[23] חלקים של ספרות תיאורית, המאירה את האופק של תחית הקודש, אם בצורה עיונית מעומקת ע"י כת"י משלי, והעתקתם לשפות מורגלות בעמנו בשדרות ובמדינות שונות, או ע"י דברים פפולריים ע"פ[24] יסודות הקדושים [...] של קדושת התנועה הירושלמית, שרוח ד' נוססה בה, גם מעבודתם של אחים בדעה שונים. ג. לתן אפשרות, לי ולסיעה רבנית משפעת, של אמצעיים חמריים בשביל נסיעות תכופות בכל מרחבי ישובנו באי"י[25], במושבות, בקבוצות ובחוות, לקרב, לב בנים בוני

הבנין בצורתו החלונית, לאור הקודש שבתחיתנו הלאומית, בנועם ד' אשר עליה, הגנוז בקרבה והעלול להתגלות לעין כל ע"י תנועת הקודש שלנו, בין בחיי הרוח בין בחיי המעשה. ד. לעזור לקניית אוטומוביל אחד או שנים בשביל המטרה הסיורית הנ"ל[26]. ה. לעזרנו לבנין מקואות במקומות הישוב המשפחתי החדש. ו. להקים תנורים לצורך שבת בהטמנה, כדי שלא יכשלו בבישול בש"ק[27] ע"י מניעה זו בקבוצות הרבות. ז. לעזרנו להקמת מטיפים קבועים בעלי שפה ורעיון ובעלי מרץ ביראת ד', המוכנים להשפיע על הישוב המחודש מאור תחית הקודש להשיב לב בנים לאביהם שבשמים ולאור תורתו.

ח. לקומם לפחות בתחילה, סניף אחד להישיבה העולמית, בתקציב על איזה מספר של תלמידים שיהיה אפשר לקחת במוקדם היותר אפשרי. ט. להו"ל את קריאות הקדש בגרמנית, ולהתעסק בתעמולה נאותה לזה בכל חוט לב קדוש הראוי לאנשי בינה יראי ד' מלאי חכמה ודעת קדושים שכמותם ירבו בישראל. ודאי ישנם פרטים, ואפילו כללים רבים וגדולים במרחבה של תנועתנו הקדושה אבל פרטתי בזה דברים מצומצמים, שאקוה שהסתדרותנו השויצית תוכל להתעסק בקרוב בע"ה בהתגשמותם של חלקים מהם, ומרוב טרדא הנני מוכרח לקצר כעת ואומר שלו' וברכת ד' מקודש כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] מהר הקודש מירושלים באה"ר[31]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. כ' - כבוד
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האבד"ק - האב בית דין קהילת
9. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
10. מוהרר"ם - מורנו הרב רבי מ'
11. מו"ה - מורנו הרב
12. והרה"ח - והרב החסיד
13. בכט"ס - בכל טוב סלה
14. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
15. וכט"ס - וכל טוב סלה
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ע"י - על ידי
18. א"י - ארץ ישראל
19. תהי' - תהיה
20. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
21. עכ"פ - על כל פנים
22. יהי' - יהיה
23. להו"ל - להוציא לאור
24. ע"פ - על פי

25. באי"י - בארץ ישראל
26. הני"ל - הנזכר לעיל
27. בש"ק - בשבת קודש
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
31. באה"ר - באהבה רבה

אגרות שבהן בזל נזכרת

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מרחשוון תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בעקבות כניסת טורקיה למלחמה הם נאלצים להישאר. בסנט גאלן יש להם דירה הגונה. מהארץ הגיעה רק גלויה אחת. הרב קוק עוסק בעזרה לארץ, ואולי ייסע לבזל לאסיפה למען הארץ. הרב קוק מקווה להועיל להעלאה רוחנית במקום, ורואה במלחמה 'הרת עולמים' שטובות כמוסות בה.

עיקרי הדברים

- כניסת טורקיה למלחמה.
- עזרה לארץ.
- השפעה רוחנית בגולה.

נוסח האגרת

ב"ה, סט-גאללן, יום ד' כ"ב מ"ח[1] העת"ר[2]

בני יקירי שליט"א[3]

הננו מתעכבים פה זה כשבועיים ויותר, ע"פ[4] דרישת ידידינו מר קמחי ומר ווייסבארד כאשר הודעתיך כבר במכתבי העבר. כעת אחרי שנפתחה מלחמת תוגרמה, הננו מוכרחים להתעכב עד אשר יורנו השי"ת[5] את דרכו הישרה באיזה אופן להשיבנו לאה"ק[6] ת"ו[7]. ולעושה נפלאות גדולות לבדו ניחל ולחסדו נקוה, שיראנו ישועתו בתוך כלל עם קדשו וכל מעשיו העומדים כמהים לאור חסדו, ב"ה[8].

תל"י[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו. בהיותנו בציריך, אשר נתעכבנו שם בחשבנו בכל יום לנסע, לא היתה לנו דירה הוגנת, ופה כאשר הננו מעוכבים כעת, עד אשר יודע לנו באיזה אופן תהי'[11] אפשרות הנסיעה, אשר עכ"פ[12] תמשך כפי הנראה ההתעכבות ההכרחית איזה זמן, גם זו לטובה, כי יש לנו לע"ע[13] דירה הוגנת. ועינינו תלויות לרחמי שמים לקבל ידיעה ברורה מאה"ק[14] מכל יקירינו, לדעת שלומם ומעמדם, כי עוד לא קבלנו חוץ ממכתב גלוי מבתי' תחי'[15] שנכתב אחר יוה"כ[16] כפי הנראה, שום מכתב מזמן יותר מאוחר. המצב הדחוק באה"ק[17] גורם לי שהנני עסוק במקצת לעזרתם, אבל הדברים יגעים וההשתדלות קשה. יוכל להיות שאסע בלי"נ[18] על ש"ק[19] הבע"ל[20] או ליום א' שלאחריו לבזל למטרה זה כי הם מוכנים להתאסף שם לעשות איזה דבר למצב אה"ק[21], כפי שהודיע לי הד"ר[22] כהן משם ומבקשני לבא בשביל כך. גם זאת מאת ד' יצאה לטובה ולחסד עליון ברב רחמיו.

כתוב נא, יקירי, מכל אשר עמך בפרטיות, ואם חסר לך איזה סכום להוצאות הנחוצות או להלבשה דרושה, למע"ה[23] הודיענו באר היטב, ומכל אשר עמדך בכלל ובפרט בגשמיות וברוחניות, מהכל הודיע נא, ותהי לנו למשיב נפש בימי נודנו בגלותנו, עדי ירחם צור ישראל רחום וחנון וישיבנו ברב חסדו אל ארץ חמדתנו, ויראנו בישע עמו בישע נחלתו.

דר"ש[24] כבוד הרב שליט"א. המקבל הוא מכתבים מפ"ת[25], ומה כותבים לו ע"ד[26] המצב שמה.

התעכבותי פה הנני חושב שתהיה בעה"י[27] קצת טובה רוחנית למעמד היהדות במקום כזה, שמפני הפיזור והגלות הגשמי והרוחני, צריך הוא להתעודדות פנימית. ועם כל מה שאיני מוכשר בעוה"ר[28] להיות פועל הטבה מעשית ניכרת בחוגים שהנני שרוי בהם, אבל איזה העלאה רעיונית אקוה שהולכת ומתהוה, וגם זאת יקרה לי מאד, ומוצא אני בה הרגעה לרוחי תמורת נודי ונדודי, ריחוקי וגלותי, אשר מאת ד' יצאה להפליא פלאות, אשר לא נוכל לדעת כמה טובות כמוסות בתהלוכה נפלאה של הרת-עולמים זאת, בעת רצון מכוסה זו, שמלכיות מתגרות זו בזו בצורה כ"כ[29] מבהילה אשר לא היתה כמעט, והננו אסירי תקוה לשוב לבצרון במגיד משנה ורב טוב לבית ישראל.

והנני בזה חותם בברכה וכ"ט[30]. חזק בני ואמץ ותשועת ד' תשגבנו וחסדו יופיע עלינו לשגבנו ברב עז וחדוה באורו וישעו, כנפשך היקרה ונפש אביך צמא לדעת מכל א"ל[31], מצפה אשרך וטובך כה"י[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. מ"ח - מרחשון
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"פ - על פי
5. השי"ת - השם יתברך
6. לאה"ק - לארץ הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. ב"ה - ברוך השם
9. תל"י - תודה לא-ל יתברך
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. תהי' - תהיה
12. עכ"פ - על כל פנים
13. לע"ע - לעת עתה
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. תחי' - תחיה
16. יוה"כ - יום הכפורים
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. בל"נ - בלי נדר
19. ש"ק - שבת קודש
20. הבע"ל - הבא עלינו
21. אה"ק - ארץ הקודש
22. הד"ר - הדוקטור
23. למע"ה - למעלה
24. דר"ש - דורש שלום
25. מפ"ת - מפתח תקוה
26. ע"ד - על דבר
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
29. כ"כ - כל כך
30. וכ"ט - וכל טוב
31. א"ל - אמר ליה / אמר לו

32. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט מרחשוון תרע"ה **נמען:** ד"ר משה זיידל

הרב קוק פגש בבזל את ד"ר כהן ואת בנו מרדכי, ידידו של זיידל. הרב קוק מעוכב בשווייץ מאז האסיפה שבוטלה, ועכשיו בגלל המלחמה בין טורקיה לרוסיה.

עיקרי הדברים

- מפגש בבזל.
- עיכוב בשווייץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ט מ"ח[2] העת"ר[3]

מחמדי הנעלה הרה"ח[4] מר משה ד"ר[5] זידל נ"י[6], שלו'[7] רב.

אשמח בההזדמנות אשר בימי גלותי בעוה"ר[8], נזדמנתי ביתה ידידי הרב ד"ר כהן מבזל נ"י, ולנחת הי'[9] לי להתודע עם אוהביך בניו שי'[10], ביחוד עם החכם היקר מר מרדכי כהן נ"י ד"ר לחכמת המשפטים, שהגיד לי שעומד עמך יקירי בקשר של מכתבי ידידות. ולי מה יקרו ריעיך. ומה תגדל שמחת לבבי להודע משלומך ואשרך וכל אשר לך.

הנני בעניי מעוכב כעת בחו"ל[11] בשויץ מאז באתי לאשכנז בשביל מטרת אסיפת אגדת ישראל, שנתרעעה ע"י[12] המלחמה הכללית. והנני מעוכב כעת ע"י המלחמה התורכית-רוסית, עד ירחם ד' ויראנו בישועתו, בישע עמו בישע את נחלתו. והי'[13] זה שלו' וברכה כנה"י[14] ונפש ידידו דוש"ת[15] ואשרו מצפה לתשועת ד', ואור ישועתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. מ"ח – מרחשון
3. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
4. הרה"ח – הרב החסיד
5. ד"ר – דוקטור
6. נ"י – נרו יאיר
7. שלו' – שלום
8. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
9. הי' – היה
10. שי' – שיחיה
11. בחו"ל – בחוץ לארץ
12. ע"י – על ידי
13. והי' – והיה
14. כנה"י – כנפשו היקרה

15. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

יש להתחמש בגבורת רוח מול המשברים, ו'חלק יעקב' הוא להכיר את הפלאות שמסתתרים בחושך. מהאפלה תצא אורה גדולה, ונחלת ה' תחיה. חובה להציל נפשות בארץ, וגם עשייה קטנה היא 'פיקוח נפש'. הרב קוק, רעייתו וצבי יהודה סבלו בגרמניה משנאת הרוסים. בנותיו ביפו. ד"ר לוין אינו כותב, ואולי נעשה נתין עות'מאני.

עיקרי הדברים

- גבורת רוח במשבר.
- אור מתוך החושך.
- פיקוח נפש לארץ.
- המשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], [סט-גללין] כ"ז שבט העת"ר[2]

עתרת שלו'[3] וברכה לכי'[4] ידי"נ[5] חביבי הרה"ח[6] אוצר נחמד ויקר מר משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] שלו' וברכת ד'.

שמחתני, יקירי, בדבריך היקרים בשבתי פה במגורי-גלותי, והנני בכל יום מצפה לרחמי שמים ואור חסד אשר יופיע על העולם הנתון בעבי-מחשכים, ונזכה לשוב אל הקודש ברוח נכון לעבוד ולמשא בעבודת ד' וישראל עמו. אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש, לשאת במנוחת-לבב ובנפש שוקטה את כל שטפי המשברים והגלים ההומים בים האנושיות הגדול אשר פרצו חקם, ויגרש מימם רפש וטיט. אבל זה הוא חלק יעקב מאז להכיר מפלאות אל מסתתר בתוך המון הרי חושך, וסמוך ובטוח לבנו, כי מאפלה נדחה זו תצא בקרוב אורה גדולה להחיות עמים רבים ולהאיר רוח לאומים, ועל גביהם לעורר לתחיה-עולמים את נחלת ד' הנהלאה, ברתא דיעקב, הסובלת שכם אחד על כל משפחת-האדם הגדולה הנתונה בעוצר רעה ויגון, ו"טוב ד' לקויו לנפש תדרשנו".

והנה כן יחד עם נשיאת-הדע למרחוק חייבים אנו לעשות עד כמה שהיד מגעת להצלת נפשות לשעה. מצב בני א"י[10] כעת נורא ואיום הוא, ועד כמה שאפשר אין קצה לעומק החיוב לעשות לטובתם, מעט הוא העזר שאוכל להמציא להם, בכל-זאת לא ארף ידי בעה"י[11] ממה דאפשר, ואם יש ביד כבודך, ידידי, לעשות איזה דבר, במקום שדבריך נשמעים, אל תקטן בעיניך כל עשיה קטנה, כי הכל עולה כעת לפקוח-נפש במלא מובן המלה.

כיונת, יקירי, אל האמת, כי הננו מתגוררים פה ביחד, עם רעיתי ועם צבי יהודה שי'[12]. הרבה סבלנו באשכנז משנאת הרוסים, ביפו הנחנו כעת עם בני משפחתנו שי' את בנותי. קבלנו מהם מכתבים. אקוה לשמו יתי'[13], שלא יחסרו להם האמצעים להוצאתם המוכרחת, עד אשר יזכנו השי"ת[14] ברחמיו לשוב

לאה"ק[15] לחיים ולשלו'[16]. וכמו-כן מיתר בני משפחתי, אקוה בעה"י שיתכלכלו בהצמצום הראוי לפי הזמן בלא מחסור. ועמנו פה בחסדי השי"ת לא נחסר כל הנדרש להחיים הגשמיים. אמנם עינינו ולבנו לארץ חמדה בכל יום ויום, ודי יתן הטוב, ויזכנו לספר בציון ישועת ד', בהזריחו אור ישועתו בקרוב.

בעת אשר הזדמנתי בבזל, בבית ידידנו הרב ד"ר כהן נ"י[17], כתבתי אליך ד"ש[18] במכתב של בני הרב שאמרו שישלחו לך, וכפי הנראה לא קבלת עדיין את מכתבם. שמחתי להמצא שמה בחוג אנשים אוהביך ומוקירי ערכך החביב,

מידידנו הד"ר[19] לוין שי' לא הגיעני שום מכתב מאז נסעתי מאה"ק[20], והדבר יחשב גם לי לפלא. וכבר דרשתי עליו במכתבים לביתנו. אקוה שיודיעני משלומו. ואולי יתעורר לכתב בקרוב. כפי הנראה אם הוא נתין רוסי נעשה כבר לעותמני, כאשר עשו רבים, שרק לא הי'[21] להם מעצור מזה, כדי להפטר מהגלות, אשר נגזרה על נתיני רוסיא, אנגליה וצרפת.

מאד אשמח אם תשמחני במכתביך היקרים בבירור מכל אשר עמדך בחומר וברוח.

והנני חותם בברכה ועתרת שלו' לך ולכא"ל[22] כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן, מצפה אשרך וטובך, המיחל לתשועת ד' על עם ד' הגוי כולו, ועל כל יצוריו המיחלים לחסדו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. א"י - ארץ ישראל
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. שי' - שיחיה
13. יתי' - יתברך
14. השי"ת - השם יתברך
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ולשלו' - ולשלום
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ש - דרישת שלום
19. הד"ר - הדוקטור
20. מאה"ק - מארץ הקודש
21. הי' - היה
22. ולכא"ל - ולכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ב"ל דייכובסקי, פרנס 'מחזיקי הדת' בלונדון

הרב קוק מסכים עקרונית לקבל את רבנות הקהילה בזמן עיכובו בחוץ לארץ, ושואל: האם יש הסכמה מלאה בלי מחלוקת; מה תפקידי הרב; מה יחסו של הרב הרץ; ומה מעמדו של ד"ר יונג.

עיקרי הדברים

- הסכמה עקרונית לרבנות בלונדון.
- בלי מחלוקת.
- שאלות הבהרה.

נוסח האגרת

בעה"י[1] כ"ו מ"ח[2] עתר"ו[3] ס"ג, לכבוד האדון היקר והנכבד מר ב"ל[4] דייחאווסקי נ"י[5] פרנס מחזיקי הדת בק' לונדון. שלום וברכה.

מכתבו הנכבד מיום ה' שבוע העבר הגיעני, והנני להשיב למעלתו את אשר עם לבבי ע"ד[6] הצעתו הנכבדה בדבר קבלת הרבנות של עדתם הקדושה במשך הזמן שהנני מוכרח להתעכב בחו"ל[7].

והנה ביסוד הדבר הנני נותן בזה את הסכמתי למלאות את מבוקשם בעזה"י[8] אבל נכבד לי לדעת איזה פרטי דברים אשר אציעם פה לפני כבוד מעלתו, שאקוה שיטיב להודיעני דברים ברורים אודותם. א' אם ההזמנה הזאת וההסכמה בבחירתי הוא דבר מוסכם מכל חברי אגודתם, באופן שאין בזה שום שמץ של מחלוקת ח"ו[9], כי מעודי הנני בורח מזה, ואקוה למי שהשלו[10] שלו ב"ה[11] שיחנני תמיד להשמר מכל חשש מחלוקת ויברכנו בעתרת שלו[12]. ב' יטיב נא כבודו לפרש לי באר היטב מה הנה העבודות שעדתם הנכבדה דורשת מהרב, למען אוכל לאמד אם הן הולמות לכחותי הרוחניים והחומריים בעה"י. ג' אולי יוכל כבוד מעלתו לברר לי את יחוסו של הרב ד"ר[13] הערץ נ"י לרבנות עדתם בכלל ולהזמנתי בפרט. ד' במכתבו של כבודו לידידנו הרב ד"ר כהן מבזל נ"י מזכיר כבודו בנוגע להרבנות את שם הד"ר[14] יונג נ"י, אולי אפשר שיבאר לי כבודו מהו היחס של רבנות עדתם עם הרב הד"ר הנ"ל[15].

בתקותי שיואיל כבוד הדרתו בטובו למלא את בקשתי ולהשיב על שאלתי בבירור, הנני מקוה שיסודר הענין בכי טוב בעה"י, ואולי מאת ד' היתה זאת שיתגלגל איזה זכות על ידי הכהה להרמת קרן הדת והיהדות, במשך הזמן שהנני מוכרח להתעכב על אדמת נכר, עד ירחם ד' על עולמו ועל עמו וירים נס שלו' בעולם, ונזכה לראות צמח ד' אשר יצמיח לטובה לרפואת מחץ כל דכאי רוח אשר דוכאו מתגרת הסער הגדול המתחולל בעולם, כי הוא ב"ה בעל מלחמות מצמיח ישועות בורא רפואות, והוא יראנו באור חדש אשר יאיר על ציון ועל מקראיה, על הר קדשו ועל כל יראיו וחושבי שמו המצפים לישועתו בקרוב. כנפשו היקרה ונפש דו"ש[16] ושלו'[17] כל העדה הקדושה והנכבדה בכלל ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מ"ח - מרחשון
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. ב"ל - ראשי תיבות של שם פרטי
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"ד - על דבר
7. בחו"ל - בחוץ לארץ
8. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
9. ח"ו - חס ושלום
10. שהשלו' - שהשלום
11. ב"ה - ברוך השם
12. שלו' - שלום
13. ד"ר - דוקטור
14. הד"ר - הדוקטור
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. דו"ש - דורש שלום
17. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד כסלו תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ארי' לייב דייכובסקי וועד 'מחזיקי הדת', לונדון

אי אפשר לקבוע את מועד הנסיעה: חסרים מסמכים מהקונסולים, והרב קוק עסוק בהצלת בית החולים. אחרי ההבטחה הגיעו מברק ומכתב מהרב מרדכי צבי שוורץ, הטוען שרבנות הקהילה בידו שלוש שנים. הרב קוק מבקש לפייס אותו, כדי שלא תהיה 'יצעקת לגימה' ולא יגרעו מחזקתו. הרב קוק מבקש כתב רבנות חתום, ואישור רשמי באנגלית לצורך הדרך.

עיקרי הדברים

- עיכובי נסיעה.
- מחאת הרב שוורץ.
- פיוס - בלי הסגת גבול.
- כתב רבנות.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ד כסלו עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה לכבוד האדון הנכבד מו"ה[4] ארי' לייב דייכובסקי נ"י[5], פרנס עדת מחזיקי הדת בלונדון יצ"ו[6], וכל האדונים הנכבדים חברי הועד, וכל העדה הקדושה כולה, יפרוס ד' עליהם סוכת שלומו וישים להם ברכה ממרומו בכט"ס[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

הגיע לידי מכתבו היקר, ואשמח בשמחת ישרים ויה"ר[10] שיתקיים בנו יראיך יראוני וישמחו. והנה כעת איני יכול עדיין לקבוע זמן מצומצם לנסיעתנו בעה"י, מפני איזה עכובים. הא', שעדיין אין לנו אותם הדוקומנטים הנדרשים ביחוד כעת למסע ממדינה למדינה, והנני צריך לפנות בזה אל הקונסולים שבברן, הרוסי והצרפתי, ולחכות על תשובתם. והשנית, שהנני עסוק פה במצות פקוח נפשות במקום בית חמדתנו תובב"א[11], שהגיעה לידי טלגרמה מועד ביה"ח[12] הכללי שמה ומגדולי העדה, שאם לא יושט להם עזר במהירות טלגרפית יסגר הבית ח"ו[13], ואני יודע את האסון הגדול שיוכל ח"ו לבא עי"ז[14] להמון החולים הנדכאים, שחייהם תלויים בו.

ע"כ[15] יצאתי בקול-קורא בעתון ישראלי היו"ל[16] בצוריך בשפ"א, וב"ה[17] שהדברים עושים קצת פירות, ואני מוכרח לחכות עוד עד שיתקבץ הסכום ויצא השלוח המהיר לפעלו, וכפי הנראה יעברו ע"ז[18] עוד בערך שבועים ויותר. יזכנו השי"ת[19] לברך על המוגמר בכי טוב, ולהתראות בשמחה וחבת הקודש כראוי ליראי ד' וחושבי שמו.

והנה לא אמנע מלהודיע צערי לכבוד מעלתם, שאחרי שילוח הטלגרמה של ההסכמה קבלתי מכתב מידידנו הרה"ג[20] ד"ר[21] כהן מבזל נ"י, ולוטה בתוכו טלגרמה מלונדון חתומה בשם "רבי שוואַרץ",

שבה מזהירני שלא אקבל את המשרה, ואח"כ[22] בעוד איזה ימים בא מכתב כתוב אלי ונשתוממתי לראות פירמה "מרדכי צבי שווארץ" רב בקהל "מחזיקי הדת ובקה"י[23] באי"ו[24] בלונדון הבירה יצ"ו", והמכתב כתוב אשכנזית בהתנצלות שבעברית יתעכב בצנזורה, בנימוס הראוי' אבל תכנו הוא שכותבו הוא מוחזק זה שלש שנים לרב בעדתם בהסכמת העדה כולה והסכמת הקומיסיוון והפרנס, ועובד הוא את כל עבודת הרבנות מני אז, וגם מקבל הוא פרס מהעדה, ועוד כמה פרטים ע"ד[25] חזקת הרבנות שלו.

והנה מובן הדבר כי אלמלי באו לידי הטלגרמה וביחוד המכתב לפני הבטחתי הייתי מעכב את ההבטחה עד שיפתרו לי מעלתם את השאלה הגדולה הזאת, איך יתכן להיות עכ"פ[26] מצב של כבוד ושל שלו' כאשר יש אדם אחד שהוחזק בעבודת הרבנות וטוען כולו שלי.

אבל כאשר כבר פציתי את פי להבטיח מצד אחד, ומצד השני נאמנים עלי מאד הימנותי' דכבוד מעלתו, וביחוד מעלת הרבנים הג'[27] הנכבדים ד"ר יונג וד"ר[28] שיינפלד נ"י, שהקדימוני בברכותיהם הטלגרפיות, להחזיק עי"ז שבודאי אמת נכון הדבר שאין כאן חלילה שום מחלוקת ולא שום שמץ הסגת גבול חלילה. אבל בכ"ז[29] נשאר לי הענין של המכתב חדה סתומה, שאבקש מכבוד מעלתם שיואילו לפתור אותה על בוריה. וביחוד אם הוחזק באיזה דבר בכבוד או בפרנסה מעניני הרבנות בלא תנאי מפורש שהוא רק לשעה עד שיבא רב שיקבלוהו כנהוג, לא יגרעו בגיני מחזקתו שום דבר, ובכל אופן שהוא איני רוצה שתהי'[30] משום אדם, וק"ו[31] לבן תורה, עלי שום קובלנא, וק"ו צעקת לגימה ח"ו.

ע"כ בקשתי ערוכה בזה לפני מעלתם, שיראו לפייס את החתום על המכתב, הרב רמ"צ[32] שווארץ הנ"ל[33], באופן הראוי כדי שלא יהי'[34] לו עלי חלילה שום מקום של תרעומת וקובלנא כל דהוא. ובמדת טובם וישרם אבטח בעה"י, שימלאו בקשתי באופן היותר רצוי. ויהי'[35] נועם ד' עלינו ויחזק את ידינו בעבודת הקודש, ויהי' הימים, אשר יהי' רצון השי"ת שאשב בעדתם, עד אשר יחננו בחסדו לעלות אל הקודש ברב רחמיו, ימים של שקט ושלוה, של שלו' וברכה ועבודה פוריה לחזק ולאמץ, לגדל ולרומם קרן התורה והמצוה, ויה"ר שיתקדש שמו הגדול ב"ה[36] על ידינו "כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל עמו בית ישראל".

אף זאת תכון עתירתי מכבוד מעלתם, שלא לשנות ממנהג ישראל תורה, לשלח לפני צאתי מפה אלי כתב רבנות, ע"פ[37] החוזה אשר דברנו במכתבינו, חתום ממע"כ[38] ומיתר חברי הועד, ומה טוב הי'[39] אם יבאו בו על החתום הרבנים היותר עקריים בעיר. אמנם זה אניח לפי שקול דעתם הטהורה, המלאה לה יראת ד' ותומת ישרים. למעלת הרה"כ[40] ד"ר הירץ נ"י הייתי חפץ שיודיעו מבאי וקבלתי את הרבנות, באופן היותר מכובד והיותר רשמי שאפשר להם.

בבטחוני בטוב לבבם, שיואילו למלא את כל אשר שאלתי מאתם בעה"י, הנני חותם בכל חותמי ברכות באהבה נאמנה כנפשם היקרה ונפש עבד לעם ד' המוכן לשרתם בקודש בחסדי השי"ת, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. אוהבי פה אומרים, שבשביל מצב הזמן ראוי שישלחו לידי כתוב בשפה האנגלית, באיזה אשור רשמי של איזה פקידות, על החתימות, שהנני מוזמן ממעלתם לבא לשרת ברבנות של עדתם. אקוה שגם ענין זה ימלאו בטובם, כדי שתהי' הדרך שנלך עלי'[41] אני וביתי יותר בטוחה מכל מפריע, בעה"י,

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ויה"ר - ויהי רצון
11. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
12. ביה"ח - בית החולים
13. ח"ו - חס ושלום
14. ע"י"ז - על ידי זה
15. ע"כ - על כן
16. היו"ל - היוצא לאור
17. וב"ה - וברוך השם
18. ע"ז - על זה
19. השי"ת - השם יתברך
20. הרה"ג - הרב הגאון
21. ד"ר - דוקטור
22. ואח"כ - ואחר כך
23. ובקה"י - ובקהילת י... - שם מקום
24. בא"ו - באות ו' / באופן - לפי ההקשר
25. ע"ד - על דבר
26. עכ"פ - על כל פנים
27. הג' - הגאון
28. ודי"ר - ודוקטור
29. בכ"ז - בכל זאת
30. שתהי' - שתהיה
31. וק"ו - וקל וחומר
32. רמ"צ - רבי משה צבי? / רבי מאיר צבי - שם אדם
33. הנ"ל - הנזכר לעיל
34. יהי' - יהיה
35. ויהי' - ויהיה
36. ב"ה - ברוך השם
37. ע"פ - על פי
38. ממע"כ - ממעלת כבודו
39. הי' - היה
40. הרה"כ - הרב שם שמתחיל באות כ (כגון כתריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

41. עלי - עליה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו טבת תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

ברכה לבנו אברהם יצחק על הסמכתו לרופא. מכתב הרב הופמן לא נגע בעיקר: הרב רם הוחזק בשחיטה גם אחרי בוא ד"ר לבנשטיין, ואין להשוות למנהג קהילות אשכנז. על לונדון: הרב קוק מברר שאין מחלוקת. נשלחו כאלף וחמש מאות פרנק, ועוד מבזל ופרנקפורט, לבית החולים בירושלים.

עיקרי הדברים

- ברכה לבן הרופא.
- חזקת השוחט.
- בירור בלונדון.
- כסף לבית החולים.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ו טבת עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכבוד ידידי וחביבי הרב הגדול בתורה ויראת ד' אוצרו, אהוב ונחמד, מוהר"ר[5] משה זאב ראם שליט"א[6] ומשפחתו היקרה וכא"ל[7] לטובה ולברכה. יקרת כת"ר[8] הגיעתני. והנה אנכי הוא הנדרש לבקש את סליחתו של כבוד חביבי, על אשר אחרתי מהגיש את ברכתי מז"ט[9] להכתרת בנו ידידי היקר והנחמד מר אברהם יצחק שי'[10] בתור דוקטור מדציני. יתן השי"ת[11] להצלחה ולברכה ויהי'[12] חלקו בין גדולי עם ד' הצדיקים שהיו דגולים בחכמת הרפואה, ואשר בא מפורש בדחז"ל[13] והפוסקים שמם הטוב ופעולתם לטובה ולתפארת בישראל ובאדם. והנני נותן בזה לכבוד אהובי ולמשפחתו ולמעלת הבן היקר הד"ר[14] הנכבד שי' את ברכתי ברכת מז"ט ממעמקי לבבי, ויקבלו נא ברצון את ברכת אוהבם הנאמן, אשר אחרתי עד כה מפני טרדות שונות בקודש ובחול.

וע"ד[15] מכתבו של הרה"ג[16] ר"ד ד"ר[17] הופמן שי', לא נגע ביסוד הענין, שהוא מה שכת"ר[18] הוחזק מאז בעבודותיו, וגם מעת אשר בא הד"ר ל, למחנם, וידע שהנמשכים אחריו משתמשים בשחיטת כת"ר, ולא עלה על לבו כלל להנדז בזה, א"כ[19] הוחזק בדבר, ובאיזה כח וזכות יש לו לשנות את החזקה, ומה זה דמיון מקהילות האורתודוכסיות באשכנז ששם נוהגים כך מעולם. אבל אם יחזיקו איש אחד בהימנותא מאיזה טעם שהוא, וק"ו[20] מצד יתרון ערכו בתורה וביראה כנ"ד אצל כת"ר, היעלה חלילה על לבם להוריד בקודש ולהעליב צורבא דרבנן, אפי'[21] ברמיזה בעלמא. ולדעתי ראוי שכת"ר יוסיף את דבר החזקה בפרטיות, והעלבון שיש מהשנוי ממה שהי'[22] נהוג עד כה, במכתב לד"ר[23] הא"מ[24] הנ"ל[25], למען באר לו את החילוק בין מה שנהוג בקהילות האשכנזיות ובין הנוגע לעובדא שבצ'.

ע"ד[26] לונדון, נתעכבו קצת הדברים מפני איזה חקירות ודרישות שעשיתי לדעת בפרטיות ע"ד מצב השלו'[27] שם, ובקשתי מהם ענינים מבררים בזה, כדי לסור מכל חשש של שמץ מחלוקת וערעורים, שאפשר לחול בעניני רבנות ובמקום שהעדות מרובות ביחוד, ורבנים רבים חונים איש על דגלו בכרך

גדול זה. וכפי הנראה בעה"י שאין שום חשש בעה"י, ועוד אקוה שיתברר לי ביותר בירור ע"י[28] מכתב אחד, שהבטיח לי הפרנס משם להמציא לידי בקרוב בכל הפרטים אשר דרשתי מהם, וכפי הנראה קשורים הם ב"ה[29] בידידות וכבוד הראוי. יחננו השי"ת ומהרה יפתחו שערי ישועה ונוכל לשוב בחסדי השי"ת המרובים לאה"ק[30] מחמד לבבנו, אשר עינינו ולבנו שם כה"י[31], קרוב הדבר שתהי'[32] נסיעתנו בע"ה[33] דרך צוריך. יזכנו השי"ת להתראות בשמחה ואהבת תורה ויראת שמים.

ע"ד עניני צדקת אה"ק[34], הנה מסרנו כבר לשלח ערך קרוב לחמש עשרה מאות פרנקין אשר נתקבץ ע"י השתדלותנו, ועוד חמש מאות פרנק נשלחו למטרה זו מבזל ג"כ[35] לטובת הבקו"ח[36], ומוסדות א"י[37], ותהי'[38] הצלה פורתא. ונודע לי שגם מפפד"מ[39] שלחו שלשת אלפים פרנק להם, ויוכלו בזה בעה"י להמשיך פתיחת הבית עד שיבא העזר מהמקורים היותר נאמנים של הארצות הגדולות, שכעת העיקרית שבהן היא אמריקה.

יודיעני נא כת"ר משלומו הטוב וממצב בריאותו ביחוד, ואל ישים אל לבו לכל עניני הסכסוך שלו, כי השי"ת לא יעזבהו וירומם בכבוד קרנו בעה"י, וגם אויביו ישלים אתו ברב חסדו וטובו אי"ה[40]. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. מז"ט - מזל טוב
10. שי' - שיחיה
11. השי"ת - השם יתברך
12. ויהי' - ויהיה
13. בדחז"ל - בדברי חכמינו זכרונם לברכה
14. הד"ר - הדוקטור
15. וע"ד - ועל דבר
16. הרה"ג - הרב הגאון
17. ד"ר - דוקטור
18. שכת"ר - שכבוד תורתו
19. א"כ - אם כן
20. וק"ו - וקל וחומר
21. אפי' - אפילו
22. שהי' - שהיה
23. לד"ר - לדוקטור
24. הא"מ - ראשי תיבות של שם
25. הנ"ל - הנזכר לעיל

26. ע"ד - על דבר
27. השלו' - השלום
28. ע"י - על ידי
29. ב"ה - ברוך השם
30. לאה"ק - לארץ הקודש
31. כה"י - כנפשו היפה
32. שתהי' - שתהיה
33. בע"ה - בעזרת השם
34. אה"ק - ארץ הקודש
35. ג"כ - גם כן
36. הבקו"ח - הביקור חולים (בית החולים)
37. א"י - ארץ ישראל
38. ותהי' - ותהיה
39. מפפד"מ - מפרנקפורט דמיין
40. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ו **נמען:** הרב משה זאב רם

שאלות שחיטה: שוחט נאמן לומר שבדק בתקיפת אגודל שלא הייתה שמוטה (יורה דעה כד). הרב קוק מייעץ לו לקבל את הצעת השלום של קהילת ציריך - 'היום תהיה עבד לעם הזה' - והכבוד יבוא. יש לחזק כל מי שקורא בשם ה' במדינות אלה. הם ייסעו ללונדון בקרוב.

עיקרי הדברים

- נאמנות השוחט.
- עצה לקבל שלום.
- 'היום תהיה עבד'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י' שבט, עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה לכי'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] מוהר"מ[7] זאב שליט"א[8] ראם וכל משפחתו היקרה ברכת ד' וכט"ס[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11], היום הגיעני מכתבו. אמנם מחסרון המשך ע"ד[12] ענין השומן איני יודע כ"כ[13] ברור הדבר, ואולי הי'[14] להשומר טביעת עין בהשומן הכשר. וכן ע"ד התרנגולות אולי בדק בתקיפת אגודל וראה שלא הי' שמוטה בשעת שחיטה, והרי קיי"ל[15] השוחט נאמן ע"ז[16], בסי'[17] כ"ד סי"ג[18] בהגה, ואפי'[19] לפי"מ[20] דמי' מדי' הט"ז דאי"א[21] לדעת, היינו בלא בדיקה ברורה של תקיפת אגודל, אבל בבדיקה ברורה נאמן לכו"ע[22], וכמש"כ[23] ג"כ[24] התבו"ש[25], והובא בפמ"ג[26] בשפתי דעת שם. ומסתמא הי' לכל הפחות הקנה שחוט, כי אם לא הי' גם הקנה שחוט, והושט לא הי' שחוט כ"א[27] מיעוט, אין צורך לפסול שמוטה. ובנדון כזה הכל תלוי לפי מהותו של השו"ב[28] לפי מה שהוא אדם איך לדון את כשרותו ואת כשרות העוף שנתגלתה במצב תמוה כ"כ.

מאד שמחתי ממה שהציעו מהרעליגיאנסגעזעלשאפט הצעת שלו' לכת"ר[29], ועצתי עצת אוהב נאמן נאמנה היא לכת"ר ליתן גם מצדו יד לשלו'[30]. ואין ספק אצלי שתתקיים במעלתו עצת הזקנים לרחבעם היום תהי'[31] עבד לעם הזה, וסוף הכבוד לבא, וגם הד"ר[32] לי' יכבדהו כערכו הנעלה, ויהי'[33] לו ממנו דרך ארץ כפי מה שהי'[34] בימים מקדם לפני המחלוקת, ומכבודו של כת"ר[35] לא יחסר ח"ו[36] מאומה, בעיני כל, לא בעיני בעלי תורה ויראי ד' בדעת ואמת, שהם מכירים את האמת ויודעים לכבדו, וגם בעיני ההמון הפשוט ג"כ לא יפול דבר מערכו היקר, והם קרואים לתומם. ומה נעשה ועלינו סוף-סוף לחזק במדינות הללו את כל מי שקורא בשם ד' לאמונה ולקיום התורה והמצוה, ודלוגו עלי אהבה. ואקוה שע"י[37] השכנת השלו'[38] והאהבה והשלו, בינו ובין עדת ישורון שבעדתו יתרומם כבודו ויוטב ג"כ מצב פרנסתו בעה"י[39], וגם ענין הבית יוגמר באופן משובח בעה"י. הננו מקוים בעזה"י[40] לעשות דרכנו ללונדון בעוד איזה משך זמן לא כביר. משם היו לי מכתבים וידיעות נכונות ב"ה, והם מחכים

באהבה לבואנו בעהשי"ת[41]. וכשיוסכם אצלנו היום הקבוע נודיע אי"ה[42] למעכ"ת[43]. יזכנו השי"ת[44] לחדות פנים בשמחה, ויחננו לעלות בקרוב אל הקודש בטוב לבב בחסדו הגדול.

קבלתי מכתב מבנו הד"ר היקר מר אברהם יצחק נ"י[45] מבזל, דברי תודה וברכה על ברכתי אליו להכתרו בכתר ד"ר[46] מדיציני, ונהניתי מדבריו האמורים ברוח אמונים ביראת שמים וביושר לבב. יצליחהו השי"ת ויראה כת"ר ממנו ומכל צאצאיו היקרים זרע ברך ד' רב נחת וכט"ס לאי"ט[47]. ומה כותב בנו הבכור שי'[48] ממינכען, יגונן ד' עליו בחסדי. ישלח ד' רפו"ש[49] בתוך שח"י[50] לנ"ב היקרה שתחי'[51] לאוי"ט[52]. ויחזק ויאמץ חילו לתורה ולתעודה ולכל חפץ ידו. כנפשו היקרה ונפש ידידוש"ת[53] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכט"ס - וכל טוב סלה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. כ"כ - כל כך
14. הי' - היה
15. קיי"ל - קיימא לן
16. ע"ז - על זה
17. בסי' - בסימן
18. סי"ג - סעיף י"ג
19. ואפי' - ואפילו
20. לפ"מ - לפי מה
21. דא"א - דאי אפשר
22. לכו"ע - לכולי עלמא
23. וכמש"כ - וכמו שכתב
24. ג"כ - גם כן
25. התבו"ש - התבואות שור (ספר)
26. בפמ"ג - בפרי מגדים (שם ספר)
27. כ"א - כי אם
28. השו"ב - השוחט ובודק
29. לכת"ר - לכבוד תורתו
30. לשלו' - לשלום
31. תהי' - תהיה

32. הד"ר – הדוקטור
33. ויהי' – ויהיה
34. שהי' – שהיה
35. כת"ר – כבוד תורתו
36. ח"ו – חס ושלום
37. שע"י – שעל ידי
38. השלו' – השלום
39. בעה"י – בעזרת השם יתברך
40. בעזה"י – בעזרת השם יתברך
41. בעהשי"ת – בעזרת השם יתברך
42. אי"ה – אם ירצה השם
43. למעכ"ת – למעלת כבוד תורתו
44. השי"ת – השם יתברך
45. נ"י – נרו יאיר
46. ד"ר – דוקטור
47. לאי"ט – לאורך ימים טובים
48. שי' – שיחיה
49. רפו"ש – רפואה שלמה
50. שח"י – שאר חולי ישראל
51. שתחי' – שתחיה
52. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
53. ידידוש"ת – ידידו דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם היו 'גולים בגולה בתוך גולה', ורק השבוע נכנסו לדירה. הרב קוק מבקש לדעת על הדרשה של הרצי"ה בבזל ועל לימודיו, ושואל אם הרצי"ה מעיין ברשימות. ברכה לפסח וליום הולדתו.

עיקרי הדברים

- סוף סוף בדירה.
- דרשה בבזל.
- הרשימות.
- ברכה ליום ההולדת.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ו' ניסן עתר"ו[2] (לונדון).

בני יקירי וחביבי שליט"א[3], שמחיתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' תמיד בכל טוב ואושר לאוי"ט[4]. לא לפי המדה שהנני חפץ לקחת דברים עמך בני עולה בידי, מפני המניעות וההטרדות, שאני עלול מתכונתי ומצבי להסתבך בהן. עד כה היינו גולים בגולה בתוך גולה. הדירה היתה מדוירה משכנים, וישבנו איזה שבועות אצל מר חייקין, וכאשר נלאיתי כבר מתואר ישיבה כזו נכנסנו באכסניא מיוחדה דירת עראי, שלא מצאו הולמת לנו כי"א[5] בצפון העיר, מקום מרכז "עדת ישראל" האשכנזית. רק שבוע דנא נכנסנו אל הדירה, שהיא ג"כ[6] עדיין בלתי מסודרה כראוי. בכ"ז[7] קצת ישוב הדעת הנני מוצא לעומת המצב הקודם, שסוף כל סוף יש איזה עמדה ברשות היחיד שלנו בגלותנו, ונפשנו חכתה לדי שיבא כל דבר ועניו על מכונו כראוי, ונוכל להשתמש בזמן הנדידה ג"כ למטרות רצוייות כחפץ הלב הפנימי. אשמח לשמע ממך את התוכן של דרושך בבזל, ואיך המה סדרי לימודיך בקודש ובחול בפרטיות.

תבאר נא או אולי תשלח את המכתב שקבלת מפולטבה, ומה שלומם. הנני נפסק באמצע ע"י[8] טרדות. תמהני לאיזה צורך אפית מצה בפני עצמך. האינך חושב להיות בפסח הבעל"ט[9] סמוך על השולחן התמידי? ע"ד[10] הבחינה החימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות הראויות לסמוך עליהן לענין או"ה[11], ידעתי זה כבר.

דרש בשלו[12] אהובינו הרבנים החכמים המצויינים הבעה"ב[13] והד"ר[14] הרץ נ"י[15] באהבה נאמנה וכבוד נעלה.

ההנך מציץ לפעמים בהרשימות שתחת ידך, ומה תמצא בהן? כתוב נא לעתים תדירות למשפחתנו בכל המקומות הפזורים בקודש ובחול, גם בשבילנו, ואף שנקוה גם אנו בעה"י לכתוב להם.

מפני הטרדא וקדושת ש"ק[16] הממשמשת לבא הנני מקצר ואומר שלו'[17] רב וברכת ד', כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה אשרך כה"י[18],

אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. נתאחר המכתב קצת, ואוסיף ברכת הרגל, ביתרון הכשר ושמחת לבב, ויהי נועם ד' עלינו, וחג חירותנו ופדות נפשנו יאיר לנו בשר ד' וישעו לנצח, ויחננו לשוב אל הקודש ברחמיו הרבים, ותוספת ברכה ואורה לך בני ליום הולדתך לאוי"ט, כי"ה תבורך לאושר רב וגדולת חיים טהורים וטובים באור חכמה ודעת ויראת ד' בעז קודש קדשים, כנפשך היקרה ונפש אביך מברכך בכל לב ממעמקי רוח ונפש ממקור הברכות.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. כ"א - כי אם
6. ג"כ - גם כן
7. בכ"ז - בכל זאת
8. ע"י - על ידי
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. ע"ד - על דבר
11. או"ה - אומות העולם
12. בשלו' - בשלום
13. הבעה"ב - הבעלי הבתים
14. והד"ר - והדוקטור
15. נ"י - נרו יאיר
16. ש"ק - שבת קודש
17. שלו' - שלום
18. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בפסח היו מבקרים רבים. באחרון של פסח דרש הרב קוק בחברת הצעירים 'סיניי' על 'השבת לב אבות על בנים': היסוד החברתי גובר אצל הצעירים, והיסוד האצילי (מחשבת הקודש) אצל האבות. כשהם נפרדים, האצילי נעשה לקוי והחברתי 'מתהפך לזוועה'. גילוי אליהו בנוי על חיבור שני היסודות. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב למשפחה.

עיקרי הדברים

- דרשה ב'סיניי'.
- יסוד חברתי ויסוד אצילי.
- השבת לב אבות על בנים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ד ניסן תרע"ו[2].

בני חביבי שליט"א[3], שמחתנו במכתביך היקרים, אשר הגיעונו במשך ימי החג הקדוש העבר. תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. ימי הרגל עברו כראוי, ב"ה, כמובן בהטרדה מכמה מבקרים, צמאי שמיעה, הנמצאים ב"ה בהמון רב בעיר הכרכית הזאת.

והננו עומדים ומצפים לתשועת ד' לשמע ממך מכל פרטי ענייניך לטובה, וביחוד למילוי הבטחתך להציג לפני את דבריך שאמרת בבזל ומכל אשר תשער שישמחו את רוחנו.

ישר כחך על אשר תכתוב למשפחתנו שיחי'[6]. הזדרז נא בזה לשמח את הזקנים ואת הצעירים בדבריך היקרים, ובהודיעך להם משלומנו ב"ה. נקוה לשמו יתי'[7] שומר ישראל, שיגונן עלינו ועל כל זרע קדשו מהפרעת האורחים הטסים וכציפרים עפות על עמו יגונן.

באהבה רבה תדרש נא לשלו'[8] אהובינו בעל הבית הרה"ג[9] הד"ר[10] שליט"א ומשפחתו היקרה ואהובנו הרה"ח[11] הד"ר הרץ שי'[12] וכא"ל[13]. ברוכים יהיו לד' על כל הטובה וההתקרבות הנאמנה אשר יעשו עמך.

דרשתי באחרון של פסח בחברת "סיניי" של הצעירים פה על דבר התוכן של השבת לב אבות ע"ב[14] ול"ב ע"א[15], שהיסוד החברותי מתגבר תדיר בדור הצעיר, וממנו יונקים האידיאלים הרוחניים העליונים את לשדם, והיסוד האצילי מתגבר בהאבות. האליליים, שלא היו מכירים את היסוד האצילי, היו מחזיקים את האדם למעלה מחמישים לפחות-המדות, מפני ההתחלשות של היסוד החברותי שבתוכנו, ולא הכירו שתכונה זו באה מפני ההתגברות של היסוד האצילי, אומץ מחשבת הקודש, שכל החברתיות מבוססה באמת רק עליו. אבל העולם נתון במצרים הללו של התפרדות שבין עולם האבות לעולם הבנים, והיסוד האצילי כשהיסודות החברותיים נטלים ממנו נעשה לקוי, ולא יצלח לאבן פינה

למוסד החיים אפילו הרוחניים, והיסוד החברותי בהנטל ממנו לח האצילות מתהפך הוא לזעוה. כל היסוד של קיווי הגילוי האליהוויי, בכל ימיו ונהריו, בנוי הוא על אותה התעצומה של התחברותם של שני היסודות הללו, החברותי והאצילי, לבות האבות והבנים, שכשנפתחים השערים איך לטייל מהיכל להיכל, בעולמות הנפרדים והנראים כמנוגדים הללו, מתמלא העולם כולו אורה, וברכת השלו'[16] הולכת ומתפשטת בעולם, ובתוכיות הנשמות מתחילים מבועים להתגלות, שבהם הרויה האצילית השמימית והחברותית הארצית מתמזגים ברב מילוי ועידון, תורת משה הולכת ונזכרת בחוקיה ומשפטיה לכל ישראל, והארץ מוצלת מההחרמה הנוראה, אשר פירודי היסודות הללו גורמים לה, ואליהו הנביא הולך ומופיע לפני בא יום ד' להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

כמדומה ששאלתני ע"ד[17] הבשר, ולא אדע צדדי ספיקותיך. הודיעני נא בפירוט. הבאת בכתובים עם ידידנו הר"ז[18] פינס שי' בד"ת[19]?

בצפית ישועה וברכה וכ"ט[20] הנני חותם בעז יקרת חבת קודש, אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שיחי' - שיחיו
7. ית' - יתברך
8. לשלו' - לשלום
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. הד"ר - הדוקטור
11. הרה"ח - הרב החסיד
12. שי' - שיחיה
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. ע"ב - עמוד ב
15. ע"א - עמוד א
16. השלו' - השלום
17. ע"ד - על דבר
18. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. בד"ת - בדברי תורה
20. וכ"ט - וכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

עיתונו של ד"ר זלקינד נעשה יומי, 'דמוקרטי קיצוני' אבל עם 'עקבות בית המדרש'. בר־טוביה עוד לא שלח דבר. אילו היו לו כתבי יד מקובצים, אולי היה מדפיס בלונדון, כי המכירה קלה.

עיקרי הדברים

- עיתון זלקינד.
- רעיון הדפסה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], יום ועש"ק[2], כ"ח מ"ח[3], עזר"ת[4].

בני מחמדי שליט"א[5], הננו מחכים כבר על מכתבך היקר מבשר שלומך הטוב וכל אשר לך בפרטיות, ביחוד אשר בקשתי ממך להודיעני פרטי עסקיך בזמן דנא, ומה הנה החדשות אשר רמזת שצריכים לבוא בסדריך, וע"ד[6] התעודה אם כבר אינה דרושה לך, או שהדרישה נדחית לזמן ועדיין צריך להשתדל עלי'[7]. המכתבים מהתם לא קבלנו עדיין. ב"ה על החוה"ש[8] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו ד' ויאמצנו לתו"ע[9] לאוי"ט[10]. עתונו של ד"ר[11] ז"ק[12] נעשה יומי. העברי עדיין במחשבה הוא. בכלל הרושם שלו הוא דמוקרטי קיצוני, כנהוג, ומ"מ[13] קצת ניכר בו עקבות ביהמ"ד[14]. חידוש שב"ט[15] לא שלח אליו עדיין מאומה מעבודתו. איך שיהי'[16] יש לפניו מקום לאיזה משכורת, וגם אולי לקורת רוח רוחני, להרחבת דעות ורגשות שאינן מנוולות עכ"פ[17]. הודיעני משהייתך בבזל, כרצונך לטובה.

אילו הי'[18] בידי חומר מקובץ מכת"י[19], אולי הייתי נוטה לשכללו מעט ולהדפיס פה. המכירה בכרך זה קלה היא, ועכ"פ[20] ע"ד[21] הקרן כפי הנראה אין שום חשש בעזה"י[22]. חזק ואמץ בני חביבי במעוז תורה אור ד' אהבתו ויראתו, חדות קדשו, נועם תורתו ומצוותיו ישעשעונו, ומהרה ינשא נס לגויים ורוח עוז וטוהר יפוח על פני תבל, להחיות דכאי לב, בב"א[23].

אביך מצפה אשרך כה"י[24],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. מ"ח - מרחשון
4. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וע"ד - ועל דבר
7. עלי' - עליה
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. לתו"ע - לתורה ולתעודה

10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. ד"ר - דוקטור
12. ז"ק - ראשי תיבות של שם
13. ומ"מ - ומכל מקום
14. ביהמ"ד - בית המדרש
15. שב"ט - שבשורות טובות
16. שיהי' - שיהיה
17. עכ"פ - על כל פנים
18. הי' - היה
19. מכת"י - מכתב יד
20. ועכ"פ - ועל כל פנים
21. ע"ד - על דבר
22. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
23. בב"א - במהרה בימינו אמן
24. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג כסלו תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק משבח את נאומי הרצי"ה בציריך ובבזל על הארץ. ירידת השער מעכבת שליחת כסף. הרב קוק הסכים להדפיס קונטרס קטן ('ריש מילין') של 'רעיונות שיריים רזיים' על האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, וחשש לספר לבן מראש, שמא לא יסכים להדפסה בלי תיקון.

עיקרי הדברים

- נאומי הרצי"ה.
- הדפסת 'ריש מילין'.
- חשש מדעת הרצי"ה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג כסלו, עזר"ת[2].

שלו'[3] לך בני יקירי מחמדי שליט"א[4], שמחתנו חביבנו בדבריך האהובים, אשר אמנם מרוב הטרדא והעבודות השונות אין בידי כעת לכתוב לך כלבבי, ואקוה בעה"י[5] להשתדל בקרוב לכתב בפרטיות קצת.

ישר חילך בני יקירי על דבריך היקרים במשאך אשר נשאת בציריך גם בבזל. אקוה שהדברים קלעו למטרתם, להיות לברכה לאחינו יושבי אה"ק[6] חמדת לבבנו עדי עד. חפצנו לשלח איזה סכום הנמצא אצלנו, אבל ירידת השער מעכבת אותנו. כתוב נא לנו יקירי מכל מעשיך בציריך, ומה נעשה שמה בפרוטרוט. באלו הימים הסכמתי להדפיס איזה קונטרס קטן, שרשמתי בו רעיונות שיריים רזיים בסמך ע"ד[7] תכונת האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, שידעת שרזי תורה מתכוננים ביסוד תנט"א[8], בדוגמא של מעלה בכחן של נביאים הגדול שמדמים צורה ליוצרה, דברים עתיקים קדושים בקדושה עליונה מאד, שאין יכולת לשום שכל אנושי לסקור את חביון קדשם, זולת קדישי עליונים שאור ד' הופיע עליהם הגבה למעלה למעלה מכל שרעפי לבב אנוש.

אמנם בעניי רשמתי רק הרגשות שיריות, כאור היוצא בין החרסים, ובפרט בהיותנו יושבים בארץ מאפליה, עד אשר יחון ד' ויאיר לנו להביאנו ברחמיו אל נאות קדשו. וחשבתי להודיעך מזה רק אחרי ההדפסה, כי אולי לא היית מסכים שאדפיס בלא סידור ותיקון, ולעבור על דעתך היקרה לי מאד יהי'[9] קשה לי. אך כבר הודיעה לך אמא תחי'[10]. יתן ד' ויהי'[11] להצלחה ותועלת, ונועם ד' יזרח על עמו ועולמו, ותקבל את ימי החנוכה הבע"ל[12] ומצותם הק'[13] בחדות לב ושמחת ישרי לב כנה"י[14] ונפש אביך דושו"ט[15] כה"י[16],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. ע"ד - על דבר
8. תנט"א - תגין, נקודות, טעמים, אותיות
9. יהי' - יהיה
10. תחי' - תחיה
11. ויהי' - ויהיה
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הק' - הקטן
14. כנה"י - כנפשו היקרה
15. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
16. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החגים עברו בחדווה עם ידידים, אבל הטרדות מונעות סדר בעבודה. על שיעור של הרצי"ה בבזל: טוב לקבוע בהלכות ארץ ישראל - 'דרישה דציון'. 'מחתך בבשר' - צובע חייב רק בבשר העומד למכירה, ולא בבשר אדם (מנחת חינוך). אין סברה שמלאכה חשובה תחשיב מלאכה אחרת. הרב קוק חושש שקמחי שותק בגלל מצב דחוק וחובם.

עיקרי הדברים

- שיעור בהלכות ארץ ישראל.
- צובע בבשר.
- חוב לקמחי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מ"ח תרע"ח[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], כבר זמן רב יותר מהרגיל עבר עלינו שלא הרוית את צמאוננו בדבריך היקרים. הואיל נא ושמחנו מכל אשר עמדך לטובה ולברכה, ולד' הישועה להצליחך בכל פינותיך ולהעמידנו בקרן אורה בחסדו הגדול.

עברו עלינו ימי הקודש של ראשית השנה ת"ל[4] כשורה, בחליפות מצבים ברוח הכלל לפי שינויי העתים, ובכלל ב"ה ברוח נכון ובחדוה חגיגית בתוך אחי ועמי, ידידים טהורי לב, המקושרים בקישור נפשי עדין וקדוש, יברכם ד'. אמנם הטרדות המעשיות והרעיוניות רבו מאד, באין אפשרות לשכלל איזה סדר בעבודות מסודרות וצור עולמים ב"ה ירחיב לנו בישועתו ויעמד במרחב רגלנו להתהלך ברחבה, בהשכלת אמתו וחקר פקודיו, חיי עולם ומשוש דורים לכל בהם חמדת נפשנו עדי עד.

מה שלו'[5] חביבינו הרה"ג[6] ד"ר[7] אשר ודי"ר[8] הערץ שי'[9] וביתם וכא"ל[10], היושבים הם במנוחה. יגונן ד' עליהם בכל טוב.

ע"ד[11] השעור, הי'[12] ראוי ונכון מאד לקבע ענין של הלכה דארץ ישראל, ואין בזה כלל משום יוהרא, ומקיימים אנו בזה ג"כ[13] דרישה דציון שהוא באמת דבר השוה לכל נפש, והלואי ישוטטו רבים בעניני הלכות א"י[14], להעיר ולעורר את האהבה ולסגל את הנשמה הכללית והפרטית לקדושת הארץ ואור בהירות תורתה. בענין הערתך בהא דמחתך בבשר הוא, פשוט הוא דחיוב צובע הוא רק בבשר העומד למכירה, כדאמר התם (ע"ה[15] ב') לתקן דלא ליתי דרי בתראי וליחכו, ולא שייך כלל בבשר אדם. ובס' מנחת חינוך במוסך השבת כתב ג"כ בפשיטות להוכיח, דהרמב"ם[16] לא פסק כרב, מדלא מחלק בין בשר העומד למכירה לבין שאר בשר לענין חיוב משום צובע, והיינו כמש"כ[17].

ולומר כדבריך, שהצביעה תהי'[18] דוקא במקום שיש ג"כ נטילת נשמה, אין לזה מקום בסברא. אף שאם היינו יכולים לבסס סברא זו היה בזה ריוח לכמה אקהייתא, ובכללם ג"כ מהא דאין צביעה באוכלין, דהיה אפשר לומר דדוקא בלא צירוף של נטילת נשמה אין צביעה באוכלין אבל ע"י[19] צירופה שפיר דמי. מ"מ[20] אין לזה יסוד שמלאכה שאינה חשובה תפעול עלי'[21] מלאכה אחרת שעמה להחשיבה. ואולי טעמא דאין צביעה באוכלין הוא משום דעיקר הקפידא באוכלין הוא על הטעם ולא על הצבע, ולפ"ז[22] באופן שעיקר הכונה היא הצבע, כה"ג[23] דנ"ד, י"ל[24] שאין בזה כלל משום אין צביעה באוכלין.

הנני מוכרח לקצר מאד, מפני טרדות שונות וקדושת ש"ק[25] והכנתה. יחננו השי"ת[26] לשמחנו בבשורות טובות מהרחוקים והקרובים ויעודדנו בישועתו.

למר קמחי שי' כתבתי עוד הפעם, כי פליאה מאד בעיני מה שלא קבלתי ממנו שום ידיעה בכל משך ימי ראשית השנה, כאשר יאתה לידיד נאמן שכמותו. חוששני אולי ח"ו[27] מצבו דחוק, באופן שיש לו רעיון ע"ד עיכוב חובנו. יזכנו השי"ת לשלמו בכלל כל חובותינו, שיחוס עלינו בחסדו ורחמיו לשלמם כראוי. כתוב נא בפרטיות מכל הנהגתך וסדריך בכל ימי החגים שעברו תל"י[28] לטובה ושיחך ותהלוכתך בבזל.

יכונן ד' צעדיך לטובה ולברכה בכל עז ורוב שלו'. והי'[29] זה שלו' וברכות לעד, כנה"י[30] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך רוממות קרנך צביונך ותפארתך בכל טוב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. ד"ר - דוקטור
8. וד"ר - ודוקטור
9. שי' - שיחיה
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. ע"ד - על דבר
12. הי' - היה
13. ג"כ - גם כן
14. א"י - ארץ ישראל
15. ע"ה - עליו השלום
16. דהרמב"ם - דרבי משה בן מימון
17. כמש"כ - כמו שכתב
18. תהי' - תהיה
19. ע"י - על ידי
20. מ"מ - מכל מקום
21. עלי' - עליה
22. ולפ"ז - ולפי זה
23. כה"ג - כהאי גוונא

24. י"ל - יש לומר
25. ש"ק - שבת קודש
26. השי"ת - השם יתברך
27. ח"ו - חס ושלום
28. תל"י - תודה לא-ל יתברך
29. והי' - והיה
30. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר שני תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ההצעה מקאליש ראויה להקדים, מצד 'התוכן המוסרי': הרב פנה ראשון ובגלוי, ולא דרך אמצעים. בעניין תעודה על 'הרבנות הראשית' - אף שזה נראה כ'חפץ התגדרות במינוי שאני מתעב', שלח בקשה לד"ר עליאש. בתוספת: על הרצי"ה לנסוע לקאליש קודם; ו'לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי בשביל שום עבודה כללית', כי גם תיקון מצבו הפרטי הוא חוליה בעבודת הקודש.

עיקרי הדברים

- הקדמת קאליש.
- תעודה - בלי התגדרות.
- הפרטי חלק מהכללי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"א אד"ש[2] תרפ"א[3]

בני מחמדי שליט"א[4] מכתביך, עם הרצוף שם מכתבי הרב מקאליש שי'[5] הגיענו, וג"כ[6] הדעפעשע, והנה כבר גליתי את דעתי במכתבי העבר שחפצנו הוא שתסכים בדעתך החזקה בע"ה[7] לגמור איזה ענין מהענינים הנכבדים, ואין אנו נוטלים לעצמנו רשות לחות לך דעה על נטיות רוחך הטהור בחייך הפנימיים, ככל האפשרי. אמנם הענין מקאליש לפי הנראה ראוי להיות מוקדם לענינים אחרים. מצד התוכן המוסרי, מפני שהוא פנה בראשונה אלינו בדברים ברורים, מה שא"כ[8] שארי הענינים מריגא מלונדון ומוורשא, שבאו בדברים בזהירות וע"י[9] אמצעיים. כמובן שאין זה גרעון לגבייהו חלילה.

אבל הנכון להתחשב עם רגשי איש להקדים להציע את דבריו בהתגלות הלב. ולא הקפיד ע"י[10] נימוסי ההבל שבדרכי כבוד המדומה, ואם מד' יצא הדבר, יחנינו לברך על המוגמר, בחסדו הגדול, והנה ע"ד[11] תעודה המפרשת את הביטוי של הרבנות הראשית, אע"פ[12] שהיא אינה דרישה מוסרית כ"כ[13] מצדי, כמובן שנראה קצת כמין חפץ התגדרות במינוי שאני מתעב זה, בכ"ז[14] שלחתי לידידינו ד"ר[15] עליאש נ"י[16] פתקא עם הדעפשע שלך, וחושב אני שימלא הדבר, ונשלח לך בע"ה במוקדם האפשרי. - תוכל לשער עד כמה גדלו געגועינו לשובך בעה"י[17], ובפרט שהעבודה המוכרחת להסתדר בעהשי"ת[18] בקרוב, דורשת הרבה שתהי'[19] פה עמנו יחד, וצור ישראל יחזקנו בישועתו ויעודד ויטהר רוחנו לעבודתו האמתית, עבודת קדושתו, עבודת עמו תורתו ונחלתו, בטוהר העיון, וביושר לב, בדרכי שלו'[20] ואמת ואהבה טהורה. קשה לי להאריך כעת, ולבאר את הקוים של מהלך התקוות בע"ה, אשר מידי צור ישראל יאיר לנו מתוך המאפלים המכסים את כל נאות ישראל ואת כל אהלי עם ועם. תל"י[21] על החוה"ש[22] אשר עמנו והשי"ת[23] יזכנו לראות ישועת גבורת ישע ימינו בב"א[24].

אביך מצפה אשרך כה"י[25]

אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. ד"ש[26] כל יקירינו בשויץ, מה' קמחי שי' הגיעני מכתב ע"ד ענין ממוני אחד, וכתבתי להרב מקייראַ בזה. כשתתקבל התשובה אודיע אי"ה[27] בל"נ[28]. שלו' רב לכל העובדים ברוממות דגל קדשנו, להשלים את אור התחי'[29], ההולכת ובוקעת בחסדי אור ישראל צור עולמים ב"ה. הנ"ל[30] נ.ב. והנה כעת קבלנו את הכרטיס שלך מבאזל. והנני מוצא לנחוץ להעריך שהסכמתנו היא בע"ה, שקודם כל תסע לקאליש אם יהי'[31] לך אפשרות במוקדם היותר אפשרי. מה שתלגרפנו ע"ד לונדון הי'[32] לפני קבלת מכתביך ע"ד קאליש. והשי"ת יגמור בעדנו לטובה, ולמע"ה[33] לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי, בשביל שום עבודה כללית, כי בעה"י גם תיקון מצבך הפרטי הוא בסיס בע"ה להמצב הכללי, וחוליא חשובה בכל השלשלת הגדולה של עבודת הקודש אשר בעצת ד' הוטלה עלינו, לעדור בה בלא לב ולב, ולד' הישועה, אביך הנ"ל דר"ש[34] ידידינו הגדולים, הה"ג[35] ד"ר כהן האב"ד[36] שליט"א וכב"ב[37] היקרים שי' באה"ר[38] ונאמנה הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שי' - שיחיה
6. וג"כ - וגם כן
7. בע"ה - בעזרת השם
8. שא"כ - שאם כן
9. וע"י - ועל ידי
10. ע"י - על ידי
11. ע"ד - על דבר
12. אע"פ - אף על פי
13. כ"כ - כל כך
14. בכ"ז - בכל זאת
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
19. שתהי' - שתהיה
20. שלו' - שלום
21. תל"י - תודה לא-ל יתברך
22. החוה"ש - החיים והשלום
23. והשי"ת - והשם יתברך
24. בב"א - במהרה בימינו אמן
25. כה"י - כנפשו היפה
26. ד"ש - דרישת שלום
27. אי"ה - אם ירצה השם
28. בל"נ - בלי נדר
29. התחי' - התחיה
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

31. יהי' - יהיה
32. הי' - היה
33. ולמע"ה - ולמעלה
34. דר"ש - דורש שלום
35. ההי"ג - הרב הגאון
36. האב"ד - האב בית דין
37. וכב"ב - וכל בני ביתו
38. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה שבט תרפ"ה **נמען:** ר' אברהם קמחי

צער על שמכל התוכנית שתכננו בבזל לא נעשה דבר; כתב למר באדענהיימר. ברכה שישוב למצבו הטוב.

עיקרי הדברים

- תוכנית שלא יצאה לפועל.
- ברכה.

נוסח האגרת

כ"ה שבט ה'

ידידי היקר והנכבד מר אברהם קמחי שליט"א[1] וכא"ל[2] ברכה והצלחה וכל טוב סלה. אחדשה"ט[3] באה"ר[4]

ידידי היקר והנחמד, הגיעני מכתבו, ונצטערתי מאד על אשר מכל התכונה אשר חשבנו בהיותנו יחד בבזל, לא נעשה עדיין דבר. הנה כתבתי למר באדענהיים. יתן ד' שיתקבלו דברי ויצאו מן הכח אל הפועל, ויהי רצון שנזכה בקרוב לשמח איש את אחיו בשורות טובות ממצב הכלל וממצב הפרט, והשי"ת[5] ישיב לכבודו את מעמדו הטוב והנכבד כימים מקדם, ויזכה לעשות עוד הרבה טוב וחסד, כאשר תאוה תמיד נפשו היקרה והטהורה.

הנני חותם בכל חותמי ברכות באהבה נאמנה לכבודו ולכל אשר לו כנפשו היקרה ונפש מברכו באהבה ודורש שלומו הטוב המצפה לרוממות קרנו והצלחתו סלה, ידידו הנאמן המברכו מקודש

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[6] באה"ר לגיסו היקר והאהוב מר שטערן שליט"א וכא"ל. הנ"ל[7].

1. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
2. וכא"ל – וכל אשר לו
3. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
4. באה"ר – באהבה רבה
5. והשי"ת – והשם יתברך
6. ד"ש – דרישת שלום
7. הנ"ל – הנזכר לעיל